

Oponentský posudek na disertační práci Veroniky Seidlové: *Cesta mantry z Indie do Čech aneb příspěvek k etnografii hudby a globalizace*. Fakulta humanitních studií, katedra Obecné antropologie, doktorský obor Integrální studium člověka – Obecná antropologie. Praha 2016.

Cílem předkládané disertační práce bylo sledování tzv. sociálního života jedné z nejnámějších védských manter Gájatrimantry, která je zde vnímána jako globalizovaný fenomén a komodita. Cesta mantry z lokálního prostředí do nového kontextu, v tomto případě České republiky představuje změnu zvukové formy, funkce i významů. Autorka svou práci vystavěla jako vícemístnou etnografickou studii využívající metodu tzv. multi-sited ethnography, kterou tak povýšila na hlavní výzkumný záměr práce a nahrazuje tak tímto směřováním práce výchozí badatelské otázky. Cílem práce je zejména zkoumání kulturních toků, o nichž pojednává hned v první kapitole, kde vymezuje tuto konceptuální orientaci a spojuje ji metodologicky s tzv. etnografováním, které pojednává jako vícemístnou etnografii, spojující dohromady, podle G. Marcuse, celkem sedm praktik. Z nich autorka vybírá tři, které jsou pro její práci zásadní: následuj lidi, následuj věc, následuj konflikt. Využití metody vícemístné etnografie je v našem domácím badatelském kontextu zatím jen sporadické a je proto na místě hodnotit tento krok jako originální přístup ke studiu hudební kultury. Vyžaduje nemalé úsilí při zvládnutí prostorového rozpětí, značnou sebekázeň a vytrvalost při získávání informátorů ze tří odlišných etnografických terénů, kterými jsou koncerty Dévy Prémal v Německu a v Praze, ezoterické centrum ve Východních Čechách se skupinou Mantrovníků a nakonec hinduistický ášram v indickém Ršikéši. Jako opozici k těmto „terénům“ pak využívá autorka částečně autoetnografii a reflexivní přístup, jimiž zároveň kontextualizuje zmiňovaný konflikt. Jde o konfrontaci vlastních poznatků s postoji svého životního partnerem vystupujícího v příběhu práce jako Hímadév a pocházejícího z tradiční indické bráhmanské rodiny. Autorka tak zároveň vymezuje svou vlastní pozici ve výzkumu a zřetelně určuje a rozlišuje jednotlivé hlasy, které jsou následně zohledněny v textu studie. Ten se opírá také o relevantní množství dalšího materiálu získaného terénní praxí – rozhovory, které v podobě narativů průběžně doplňují její vlastní text a detailně ilustrují skutečnost. Cenné jsou také početné a významné audio a video nahrávky pořizované průběžně při autorčiných cestách a usprádané do objemných příloh práce. Narativy se však zároveň podílejí na konstruování textu, zejména tam, kde se autorka snaží definovat podobu a roli védské mantry v jejím původním kontextu a konfrontuje zde odborné texty s výpovědí praktikujících bráhmanů. Hudební svět bráhmanů se však nestává jedním z míst této etnografie, protože se podle autorky nepotkává se světy, které popisuje.

Zkoumání transnacionálních toků védské mantry začíná sledováním prostředí tzv. Mantrovníků ve východních Čechách. Autorka popisuje průběh jejich setkání za účelem zpívání manter a charakterizuje je jako „hudební mikrosvět lidí, jenž je lokálním vyjednáváním určitého shluku v současnosti globálně populárních diskurzů a praxí zbožnosti a individuální spirituality, které navazují na formy zbožnosti s kořeny na indickém subkontinentu“. Dále si klade otázku kdo je Mantrovník, jak se jím lze stát a skrze vůdčí

osobnost Davida Breitera charakterizuje to, na co je v tomto volném uskupení lidí kladen důraz, jak je tvořen repertoár toho, co se zpívá, v jakém prostředí se scházejí, popsány jsou čajovny, ezoterická centra a jógová studia a jejich guru, zachyceny jsou také příležitosti, při kterých se Mantrovníci setkávají. Osou tohoto pozorování je cesta Davida Breitera za poznáním Gájatrímantry, přičemž jsou tu autorkou zároveň představeny různé hudební záznamy jejích verzí kolujících Evropou, stejně tak jako verze mantrovníků. Sleduje tak zároveň „trajektorii stopovaného kulturního fenoménu manter v různých prostředích“.

Do této části je také začleněno sledování podoby manter v souvislosti s dalšími osobnostmi v Čechách, které se snaží „rozezpívat český národ mantrami z Ameriky“, jak charakterizuje autorka např. působení publicisty a hudebníka Vlastimila Marka a jeho propagování západního interpreta manter Henryho Marshalla, v postsocialistické České republice. Pozornost je tu dále věnována kulturnímu jevu New Age, jeho definování a hledání souvislostí se zkoumaným terénem českých Mantrovníků, kde nalézá prvky rituálu i brikoláže v kombinaci s hledáním spirituality a vymezováním se vůči materializovanému světu. V tomto smyslu je zde zmíněno také hnutí DIY (do it yourself).

Další nosnou pasáží práce je kapitola věnovaná německé interpretky s uměleckým jménem Déva Premal a její cestě s Gájatrímantrou. Autorka podrobně zaznamenává její koncert v České republice a v německém Norimberku, tj. chování interpretky, její repertoár a reakce publika. Důkladně se věnuje analýze jejího postoje k této aktivitě a jejímu chápání manter skrze rozhovory i další zdroje v podobě biografických narativů přístupných na webových stránkách. Autorka sleduje u této interpretky strategii reprezentace sebe sama, tj. její obchodování se specifickým kulturním zdrojem a kompetencemi nejen hudebními a uměleckými, ale i spirituálními. Výstižně zde charakterizuje a problematizuje tzv. spirituální kapitál Dévy Premal s poukázáním na koncept Bourdieuova kulturního kapitálu. Ten je tvořen v této konceptuální rovině tzv. nadnárodním byznysem buddhovského pole tvořeném zejména charismatickým a zároveň kontroverzním indickým guru známým pod duchovním jménem Osho, spojovaným zejména s tantrou a tzv. dynamickou meditací.

Poslední kapitola práce vychází z terénního výzkumu v Indii během autorčiných dvou letních pobytů a je pojatá jako případová studie nábožensko-hudebních aktivit hinduistické asketky žijící v klášteře neboli ášramu ve městě Ršikéš. Autorka považuje toto místo za významný zdroj poznání tzv. transnacionální distribuce jógy a zaměřuje svou pozornost nejen na význam a postavení osobnosti zmíněné mnišky, na průběh její duchovní praxe včetně lekcí zpěvu manter ale také na její chápání „autenticity“ a „tradice“. Předmětem zájmu jsou také nahrávky manter distribuované prodejem v ulicích kolem ášramu a další účastníci pobytu v tomto klášteře.

Je vidět, že autorce toto etnografování skutečně konvenuje, s velkým osobním zaujetím si pohrává s různými aspekty rozhovorů, které s patřičným záměrem využívá v textu, nespokojí se s jednou výpovědí, dobře klade otázky a je patrné, že se svými informátory komunikuje obratně a s porozuměním. K tomu je třeba připsat výborné pozorovací schopnosti včetně dovednosti zúčastněného pozorování, které je zohledněno v čtivých a sdělných deníkových zápiscích.

Text práce je tvořen z velké části vlastními deníkovými záznamy, které jsou průběžně komentovány, a začleněnými dlouhými pasážemi přepsaných rozhovorů. Komentované části jsou pak dávány na mnoha místech do souvislosti s řadou teoretických východisek. Podstatná jsou ta, která podepírají zvolený metodologický postup, jiná slouží k důsledné interpretaci jevu, např. koncept symbolického a kulturního kapitálu a jeho komodifikace, či teorie schzofonické mimézis, některá jsou však využita jen v náznaku. Nedůsledně se projevuje např. využití souvislosti s tzv. „communitas“ Victora Turnera spojené s úvahou o situovanosti mnišky Mátádží, kde se tato odbočka zdá být nadbytečnou může zde platit pravidlo, že méně je více.

V textu je věnována velká pozornost detailu, některé popisy však působí zdlohavě zejména tím, že určité situace a skutečnosti jsou znovu opakovány a objasňovány mnohdy stejnými slovy, např. fakt, jak mantrovník David přišel k mantrám v podání Němky Dévy Premal. Větvením do dalších témat text někdy ztrácí tah a přehlednost. Může to být dáno tím, že tento přístup, který nestaví do popředí jednoznačné výchozí badatelské otázky, dovoluje při sledování kulturního toku dělení do dalších soutoků, které se mnohdy stávají silnějším proudem a zakryjí ten stěžejní, jenž má být osou textu. Vedle některých bohatě podložených a rozvinutých strategií této výzkumné techniky může také způsobit nevyváženost textu skutečnost, že jedna z nich, v tomto případě strategie následuj konflikt, není rozvinutá a podložená stejnou měrou jako ostatní dvě. Autorka si je však vědoma limitů vícemístné etnografie a skutečnosti, že se zde může projevit i jistá rozředěnost techniky zúčastněného pozorování, přičemž některé terény mohou být pojednány „hustěji“ či „řidčeji“, a poukazuje na to, že by v takových případech pomohl věci týmový výzkum.

Textu lze vytknout některé technické nedostatky: kromě drobných překlepů přibývajících ke konci práce, zejména pak nejednotnost při citacích rozhovorů a v uvádění jejich časové stopy, pozornost by měla být věnována také citacím z webových stránek, kde by nemělo scházet datum jejich navštívení. Větší pozornost by zasloužilo také přebírání některých anglických pojmů a jejich překlad, např. „imagined community“ přeložené do češtiny jako imaginární komunita není zcela v souladu s tím, jak je tento pojem v českém jazykovém prostředí vnímán, nedůsledně působí také kombinování angličtiny s češtinou, např. u spojení „transnacionální impakt“.

S textem práce souvisí rovněž velké množství audiovizuálních příloh pořízených v rámci výzkumu. Práce jako celek působí koherentně a text se po celou dobu vztahuje k obsahu jejího názvu. Je zdařilým příspěvkem k etnografii hudby a globalizace a lze ji jednoznačně doporučit k obhajobě.

V Praze, dne 9. 12. 2016

Doc. Mgr. Daniela Stavělová, CSc.